

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Talousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 49/2018 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava talousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Paula Laine-Nordström, työ- ja elinkeinoministeriö
- lainsäädäntöneuvos Maarit Leppänen, oikeusministeriö
- oikeusneuvos Mika Ilveskero, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Timo Ojala, Helsingin hovioikeus
- käräjätuomari Matti Palojärvi, Helsingin käräjäoikeus
- käräjätuomari Jyrki Mantere, Pirkanmaan käräjäoikeus
- markkinaoikeustuomari Jussi Karttunen, markkinaoikeus
- valtiosyyttäjä Ritva Sahavirta, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- poliisitarkastaja Arto Hankilanoja, Poliisihallitus
- professori, johtaja Niklas Bruun, IPR University Center
- vastaava lakimies Vesa Vuorekoski, Akava ry
- asiantuntija Riikka Tähtivuori, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- asianajaja Panu Siitonen, Suomen Asianajajaliitto
- asiantuntija Albert Mäkelä, Suomen Yrittäjät ry
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Keskuskauppakamari
- professori Veli-Pekka Viljanen

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Liikesalaisuudet voivat käytännössä koskea mitä erilaisimpia tietoja. Ne voivat olla elinkeinotoimintaan liittyviä teknisiä tai taloudellisia tietoja, kuten valmistustietoja, testituloksia, liikeideoita ja taitotietoa, joilla on taloudellista arvoa. Liikesalaisuudet ovat elinkeinotoiminnalle tärkeitä ja käytännössä hyvin yleisiä. Jotta tieto voi olla liikesalaisuus, sen tulee olla salaista. Liikesalaisuuden salassa pysyminen on yritykselle tärkeää, sillä liikesalaisuudet luovat kilpailuetua sekä edistävät teknistä ja taloudellista kehitystä.

Liikesalaisuus rinnastuu immateriaalioikeuksiin, mutta toisin kuin esimerkiksi patentti, liikesalaisuus ei luo sen haltijalle yksinoikeutta tietoon. Immateriaalioikeuksiin liittyy myös julkisuus toisin kuin liikesalaisuuksissa.

Liikesalaisuuksien suoja perustuu nykyisin useaan eri lakiin. Sopimattomasta menettelystä elinkeinoelämässä annetun lain (1061/1978) mukaan liikesalaisuuksien oikeudeton hankkiminen, käyttäminen ja ilmaiseminen on kielletty. Markkinaoikeus voi kieltää sitä, joka toimii kiellon vastaisesti, jatkamasta tai uudistamasta menettelyä. Kieltoa voidaan tehostaa uhkasakolla. Työsopimuslaissa (55/2001) säädetään vuorostaan työntekijän lojaliteettivelvollisuudesta työnantajaa kohtaan sekä kilpailevan toiminnan ja työnantajan liike- ja ammattisalaisuuden hyödyntämiskiellosta. Lisäksi rikoslaissa säädetään yrityssalaisuuksien rikosoikeudellisesta suojasta (rikoslain 30 luvun 4–6 ja 11 §). Lainsäädännössä on myös useita yksittäisiä säännöksiä liikesalaisuuksien, ammatti- ja liikesalaisuuksien tai yrityssalaisuuksien suojasta. Lakisäateisen suojan lisäksi liikesalaisuuksia suojataan sopimuksin.

Käytännössä liikesalaisuuksien suoja perustuu usein rikosoikeudellisiin keinoihin. Tämä johtuu muun muassa siitä, että rikosprosessissa liikesalaisuuden oikeudettomasta käytöstä voidaan hankkia näyttöä pakkokeinojen avulla.

Hallituksen esityksessä on kyse EU:n liikesalaisuuksien suojaamista koskevan direktiivin, (EU) 2016/943, kansallisesta täytäntöönpanosta. Direktiivin tavoitteena on vahvistaa liikesalaisuuksien suoja unionissa yhtenäistämällä jäsenvaltioiden lainsäädäntöä liikesalaisuuksien suojasta ja tehostamalla oikeussuojakeinoja.

Direktiivin täytäntöönpanemiseksi esityksessä ehdotetaan uuden yleislain säätämistä liikesalaisuuksista. Uudessa laissa säädetään liikesalaisuuksien suojasta ja siviilioikeudellisista oikeussuojakeinoista. Sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain sääntely kumotaan siltä osin kuin se sisällytetään uuteen liikesalaisuuslakiin. Lisäksi ehdotetaan liikesalaisuuden käsitteen yhdenmukaistamista lainsäädännössä, minkä vuoksi esitykseen sisältyy muutosehdotuksia useisiin lakeihin.

Lakivaliokunta pitää liikesalaisuuksien yksityisoikeudellisen suojan vahvistamista tärkeänä. Vaikka rikosoikeudelliset keinot voivat olla jatkossakin yleisiä liikesalaisuuksien suojaamisessa, on tärkeää, että liikesalaisuuden haltijalla on käytettävissään myös varteenotettavia siviilioikeudellisia keinoja.

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

Liikesalaisuuden määritelmä

Ehdotetun liikesalaisuuslain 2 § sisältää liikesalaisuuden määritelmän, joka perustuu direktiivin vaatimuksiin. Sen mukaan liikesalaisuus on tietoa, joka ei ole yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa ja jolla on taloudellista arvoa liiketoiminnassa. Lisäksi tiedon laillisen haltijan on tullut ryhtyä kohtuullisiin toimenpiteisiin sen suojaamiseksi.

Määritelmässä ei direktiivin mukaisesti edellytetä, että tiedon tulisi koskea elinkeinotoimintaa. Direktiivin liittyminen elinkeinotoimintaan on kuitenkin selvä, mikä on otettu ehdotetussa liikesalaisuuslaissa huomioon lain soveltamisalaa koskevassa säännöksessä (1 §). Sen mukaan laissa säädetään elinkeinotoimintaan liittyvien liikesalaisuuksien sekä teknisten ohjeiden suojasta.

Esityksessä ehdotetaan samalla, että eri puolilla lainsäädäntöä käytettävien liikesalaisuuden, ammatti- ja liikesalaisuuden ja yrityssalaisuuden käsitteet yhdenmukaistetaan siten, että jatkossa lainsäädännössä käytetään vain yleislain käsitettä liikesalaisuus. Lakivaliokunta pitää terminologian yhtenäistämistä perusteltuna, sillä se selkeyttää lainsäädäntöä.

Liikesalaisuutta loukkaava tuote

Direktiivi sisältää liikesalaisuutta loukkaavan tavarantoiminnan määritelmän (2 artiklan 4 kohta). Direktiivin mukaan tällaisten tavaroiden tuotanto, tarjoaminen, markkinoille saattaminen tai käyttö pitää voida kieltää (10 artikla). Lisäksi loukkaavia tavaroita pitää voida poistaa markkinoilta, niitä pitää voida tuhota ja estää niiden liikkuminen markkinoilla (12 artikla). Liikesalaisuutta loukkaavan tavarantoiminnan käsite on direktiivissä keskeinen.

Ehdotetussa liikesalaisuuslaissa käytetään kuitenkin "liikesalaisuutta loukkaavan tuotteen" käsitettä. Tämä on määritelty ehdotetun lain 2 §:n 3 kohdassa kattamaan paitsi tavarat myös palvelut. Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan määritelmällä on haluttu kansallisesti selventää, että liikesalaisuuslain nojalla on kiellettyä myös palvelua tai palvelun konseptia koskevan liikesalaisuuden oikeudeton hankkiminen, käyttö ja ilmaiseminen, sillä liikesalaisuusdirektiivi koskee sekä tavaroita että palveluja. Direktiivin johdanto-osan 26 ja 27 kappaleessa on nimenomaisesti mainittu erikseen liikesalaisuuden käyttäminen palvelujen tarjoamiseen (HE, s. 12). Se, että kansallisessa lainsäädännössä ehdotetaan käytettäväksi "tuotteen" käsitettä perustuu vuorostaan siihen, että se on säädöskieleen sopivampi kuin esineeseen viittaava tavarantoiminnan käsite.

Edellä esitetyn valossa lakivaliokunnalla ei ole huomauttamista hallituksen esitykseen tältä osin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että sääntelyä ei kaikilta osin ole käytännössä mahdollista soveltaa tiettyihin tavariin tai palveluihin, sillä on epäselvää, miten esimerkiksi palvelu "tuhotaan" tai "takavarikoidaan" direktiivin edellyttämällä tavalla. Myöskään kaikkia tavaroita ei voida esimerkiksi muuttaa tai tuhota taikka määrätä osin luovutettavaksi ehdotetussa liikesalaisuuslaissa tarkoitettulla tavalla. Valiokunta katsoo, että tällaisissa tapauksissa sääntelyä sovelletaan siltä osin kuin se kulloinkin kysymyksessä olevaan tilanteeseen soveltuu.

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

Väärinkäytöksen paljastaminen ja sananvapauden käyttäminen

Ehdotetun liikesalaisuuslain 5 §:ssä säädetään siitä, millaisissa tilanteissa liikesalaisuuden hankkiminen, käyttäminen tai ilmaiseminen ei ole oikeudetonta. Säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaan toiminta ei ole oikeudetonta, jos se tapahtuu yleisen edun suojaamista varten väärinkäytöksen tai laittoman toiminnan paljastamiseksi. Toisen virkkeen mukaan menettely ei ole oikeudetonta, jos se ei ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä sananvapauden käyttämisenä. Ehdotetun pykälän sääntely ei ole tyhjentävää, joten liikesalaisuuden hankkiminen, käyttäminen ja ilmaiseminen voi olla oikeutettua myös muissa kuin pykälässä mainituissa tilanteissa. Ehdotetulla säännöksellä on tarkoitus panna täytäntöön direktiivin sääntely, joka on tältä osin täysharmonisoivaa.

Kysymys on punnintasäännöksistä, joita sovellettaessa eri intressien välinen punninta tehdään tapauskohtaisesti. Hallituksen esityksen perusteluissa on kuvattuna seikkoja, joita harkinnassa voidaan ottaa huomioon (HE 49/2018 vp, s. 91—94). Säännöksen ensimmäistä virkettä sovellettaessa on tehtävä punnintaa toisaalta liikesalaisuuden säilyttämisen intressin sekä toisaalta väärinkäytöksen tai laittoman toiminnan ilmi tulemisen ja yleisen edun välillä. Säännöksellä pyritään suojaamaan ilmiantajaa. Säännöksen toista virkettä sovellettaessa on punnittava sananvapauden käyttöä, liikesalaisuuden suojaa ja muita kyseisessä tilanteessa mahdollisesti vaikuttavia oikeuksia ja intressejä. Säännöksellä ei muuteta nykyistä kansallista oikeustilaa liikesalaisuuksien suojan ja sananvapauden välisestä suhteesta.

Rikoslaissa (39/1889) on sananvapautta ja yksityisyyden suojaa koskevia punnintasäännöksiä, jotka pitkälti vastaavat esitettyä sääntelytapaa. Tällaisia sisältyy esimerkiksi rikoslain 24 luvun 8 §:ssä säädettyyn yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen ja rikoslain 24 luvun 9 §:ssä säädettyyn kunnianloukkaukseen. Edellisen pykälän 3 momentin mukaan: Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Kyseisessä säännöksessä mainittu menettely on oikeutettua, mikäli se "ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä".

Mainittu rikoslain säännös on varsin uusi. Esitöissä ei ole katsottu säännöksen sanamuodon olevan ongelmallinen suhteessa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvään tarkkarajaisuusvaatimukseen (HE 19/2013 vp, s. 42 ja 48—49), eikä perustuslakivaliokunnalla ole ollut huomautettavaa säännöksestä (PeVL 16/2013 vp, s. 3). Kyseistä säännösehdotusta käsitellessään lakivaliokunta totesi muun muassa seuraavaa (LaVM 11/2013 vp):

"Ehdotettu säännös turvaa sananvapautta ja korostaa sananvapauden ja yksityiselämän suojan välistä punnintaa.

Asiantuntijakuulemisessa momenttiin on suhtauduttu sinällään myönteisesti, mutta sen muotoilua on pidetty tulkinnanvaraisena ja monimutkaisena. Lakivaliokunta toteaa, ettei rangaistussäännöksiin tyypillisesti sisälly tällaisia punnintasäännöksiä, mutta eivät ne ole aivan vieraitakaan. Ottaen huomioon, että sanamuodon taustalla on pyrkimys ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjaukset sananvapauden käyttämisestä, on

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

ymmärrettävää, ettei tätä ole helppo kirjoittaa täsmälliseen muotoon. Valiokunta katsoo, että säännös voidaan hyväksyä ehdotetussa muodossaan ottaen myös huomioon, ettei se laajenna, vaan rajoittaa rangaistavuuden alaa. Koska säännöksen taustalla on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, on tärkeää, että myös säännöstä tulkittaessa ja sovellettaessa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö otetaan asianmukaisesti huomioon."

Lakivaliokunta on siten pitänyt vastaavanlaisen sääntelytavan käyttämistä rikoslain yhteydessä hyväksyttävänä. Tämän vuoksi ja saamansa selvityksen valossa lakivaliokunta katsoo, että ehdotetun liikesalaisuuslain 5 §:n sääntelytapa voidaan hyväksyä. Valiokunnan mielestä säännösten lailla ei ole mahdollista tyhjentävästi yksilöidä erilaisia tilanteita, joissa säännös tulee sovellettavaksi.

Tekninen ohje

Teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen suojasta säädetään nykyisin sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa. Esityksessä ehdotetaan, että kyseiset säännökset siirretään uuteen liikesalaisuuslakiin.

Teknisellä ohjeella tarkoitetaan hallituksen esityksen mukaan voimassa olevan sääntelyn mukaisesti teknistä toimintaohjetta tai toimintamallia, jota voidaan hyödyntää elinkeinotoiminnassa (HE, s. 95). Tekninen ohje voi olla esimerkiksi kaava, kuvaus, piirros, malli tai resepti. Käytännössä teknisiä ohjeita annetaan esimerkiksi tuotteiden valmistamista tai tuotantoprosessin valvomista varten. Teknisiä ohjeita uskotaan toisille yrityksille myös muun muassa tarjouspyyntöjen ja tarjousten antamisen yhteydessä sekä yritysten välisten yhteistyön käynnistämistä koskevien neuvottelujen aikana.

Teknisen ohjeen suoja perustuu siihen, että tekninen ohje on luottamuksellisesti uskottu jollekulle tietyn tehtävän suorittamista varten tai muuten liiketarkoituksessa (HE, s. 96). Tekninen ohje ei kuitenkaan voi olla sellaisenaan suoraan saatavissa julkisista lähteistä. Teknisen ohjeen haltuunsa saanut taho ei saa käyttää teknistä ohjetta muuhun kuin siihen tarkoitukseen, jota varten tekninen ohje on hänelle luottamuksellisesti uskottu, eikä oikeudettomasti ilmaista sitä kolmannelle taholle.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan teknisen ohjeen suojalla on käytännössä suuri merkitys, koska se antaa yrityksille mahdollisuuden luottamuksellisuuden säilyttämiseen myös ilman salassapitosopimuksia sellaisen tiedon osalta, joka ei täytä liikesalaisuuden määritelmää. Esitetyn sääntelyn nojalla teknisten ohjeiden suoja on mahdollisimman yhdenmukaista liikesalaisuuksien suojan kanssa, sillä esimerkiksi seuraamukset ja väliaikaiset oikeussuojakeinot ovat samat. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää teknisten ohjeiden sisällyttämistä uuteen liikesalaisuuslakiin kannatettavana. Vaikka liikesalaisuusdirektiivi ei koske teknisiä ohjeita, niitä on tarpeen suojata kansallisin säännöksin.

Valiokunta katsoo, että sellaisessa tapauksessa, jossa tekninen ohje täyttää liikesalaisuuden määritelmän, ohje on liikesalaisuus. Jos liikesalaisuuden määritelmä näin ollen täyttyy, sovellettavak-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

si tulevat liikesalaisuuslain liikesalaisuuksia koskevat säännökset. Sama menettely ei siten voi olla sekä liikesalaisuuden että teknisen ohjeen loukkaus.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin, että teknisiä ohjeita on vaikeaa erottaa työntekijän ammattitaidosta. Tämän vuoksi on muun muassa esitetty, että tekniset ohjeet tulisi rajata koskemaan vain kirjallisessa muodossa olevia paperisia tai sähköisiä dokumentteja.

Vaikeita rajanvetokysymyksiä voi käytännössä liittyä ammattitaidon erottamiseen sekä liikesalaisuudesta että teknisestä ohjeesta. Yleisesti on katsottu, että henkilön ammattitaito ei ole yritys-salaisuutta ja että työnantajan ja työntekijän välisessä suhteessa luottamuksellisenä pidettävän tiedon alaa ei voida ulottaa ammattitaidon alueelle (Tom Vapaavuori: Yrityssalaisuudet, liikesalaisuudet ja salassapitosopimukset, s. 86 ja 87, Helsinki 2016). Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan rajanvetoa on kuitenkin vaikeaa selkeyttää säännöstasolla. Kysymys tulee siten aina ratkaista tapauskohtaisesti.

Niin ikään valiokunta tukee ehdotetun liikesalaisuuslain 7 §:n ratkaisua siitä, että tekninen ohje voi olla missä tahansa muodossa. Ei olisi tarkoituksenmukaista, että suojaa voisi saada esimerkiksi tekniselle ohjeelle, joka toimitetaan alihankkijalle sähköpostitse, mutta sitä ei saisi tilanteessa, jossa vastaava tekninen ohje on annettu alihankkijalle puhelimesta.

Ehdotetun liikesalaisuuslain 7 §:ään liittyy 15 §, johon sisältyy teknisen ohjeen väärinkäyttöä koskeva rangaistussäännös. Ehdotetun 15 §:n mukaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen 7 §:n 1, 2 tai 3 momentin vastaisesti ilmaisee teknisen ohjeen tai käyttää teknistä ohjetta, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, teknisen ohjeen väärinkäytöstä sakkoon.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun 7 §:n 2 ja 3 momentissa teknisen ohjeen oikeudeton käyttäminen ja ilmaiseminen luonnehditaan menettelyksi, johon voidaan ryhtyä tahallisesti tai tuottamuksellisesti, sillä siinä käytetään ilmaisua "joka tietää tai jonka pitäisi tietää". Ehdotetussa rangaistussäännöksessä sen sijaan syyksiluettavuusvaatimus sidotaan korotettua tahallisuusvaatimusta koskevaan ilmaisuun "hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen". Esityksen perusteluista ilmenee, että säännöksessä on tarkoitettu rangaistusvastuun joka tapauksessa edellyttävän tahallisuutta, mutta sen lisäksi edellytetään, että rikoksen tekijä toimii hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen (s. 110).

Valiokunta pitää sinänsä perusteltuna, että 15 §:n rangaistussäännöksessä syyksiluettavuusvaatimus on korkeampi verrattuna 7 §:ssä tarkoitettuun tuottamuksen asteeseen, joka synnyttää siviilioikeudellisen vastuun. Valiokunta pitää kuitenkin tarpeellisena selvittää säännöstasolla sitä, että liikesalaisuuslain 7 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu tuottamuksellinen toiminta ei ole 15 §:n nojalla rangaistavaa.

Ehdotettua sääntelyä voidaan lakivaliokunnan mukaan selkeyttää ensinnäkin siten, että ehdotetun liikesalaisuuslain 15 §:ään lisätään informatiivisuussyistä syyksiluettavuutta koskeva tunnusmerkki "tahallaan". Lisäksi 15 §:ää on perusteltua tarkistaa siten, että sen 1 momentissa säädetään 7 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tapauksista ja uudessa 2 momentissa 7 §:n 2 ja 3 momen-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

tissa tarkoitetuista tapauksista. Uuden 2 momentin mukaan rangaistavuuden edellytyksenä on, että rikos on tehty tietäen, että tekninen ohje on saatu sen oikeudettomasti ilmaiseelta, tai tietäen, että kysymys on teknistä ohjetta loukkaavasta tuotteesta. Teko ei siten ole rangaistava, jos tekijän on ainoastaan "pitänyt tietää" ohjeen oikeudettomasta alkuperästä, mutta hän ei ole ollut siitä selvillä. Tällaisia tuottamuksellisia tapauksia, joissa tekijän "olisi pitänyt tietää", koskee kuitenkin siviilioikeudellinen vastuu.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta esittää talousvaliokunnalle, että ehdotetun liikesalaisuuslain 15 § muutetaan kuulumaan seuraavasti:

15 § Teknisen ohjeen väärinkäyttö

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen 7 §:n 1 (poist.) momentin vastaisesti *tahallaan* ilmaisee teknisen ohjeen tai käyttää teknistä ohjetta, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *teknisen ohjeen väärinkäytöstä* sakkoon.

Teknisen ohjeen väärinkäytöstä tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa tahallaan 7 §:n 2 tai 3 momentin vastaisesti ilmaisee teknisen ohjeen tai käyttää teknistä ohjetta tietäen, että tekninen ohje on saatu sen oikeudettomasti ilmaiseelta tai että kysymys on teknistä ohjetta loukkaavasta tuotteesta. (Uusi 2 mom.)

Kielto ja korjaavat toimenpiteet

Ehdotetun liikesalaisuuslain 8 §:ssä säädetään kiellosta ja korjaavista toimenpiteistä. Korjaavat toimenpiteet ovat nykytilaan nähden uusia keinoja.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä kiellon tai korjaavan toimenpiteen, jos vastaaja on menetellyt 3 tai 4 §:ssä tarkoitettujen kieltojen vastaisesti. Esityksen perustelujen mukaan (s. 98) kielto tai korjaava toimenpide voidaan määrätä esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö on ilmaissut liikesalaisuuden häntä sitovan liikesalaisuuden käyttämistä tai ilmaisemista rajoittavan sopimuksen tai velvoitteen vastaisesti. Kiellon tai korjaavan toimenpiteen määrääminen voi ajankohtaistua myös silloin, kun vastaaja on alun perin saanut liikesalaisuuden vilpittömässä mielessä. Kielto voidaan tällöin määrätä, jos vastaaja on jatkanut liikesalaisuuden käyttämistä tai ilmaisemista tultuaan tietoiseksi siitä, että liikesalaisuutta on aikaisemmin käytetty tai ilmaistu oikeudettomasti.

Korjaavilla toimenpiteillä tarkoitetaan momentin 2 ja 3 kohdassa mainittuja toimenpiteitä, joilla pyritään palauttamaan tilanne sellaiseksi kuin se olisi ollut ilman loukkausta ja ehkäisemään loukkauksen jatkaminen. Tuomioistuin voi korjaavana toimenpiteenä muun muassa määrätä oikeudenloukkaajaa vetämään liikesalaisuutta loukkaavan tuotteen pois markkinoilta tai määrätä se muutettavaksi tai hävitettäväksi. Niin ikään tuomioistuin voi määrätä oikeudenloukkaajaa tuhoamaan taikka tarvittaessa luovuttamaan liikesalaisuuden sisältävät tai sen käsittävät asiakirjat, esineet, materiaalit, aineet tai sähköiset tiedostot liikesalaisuuden haltijalle.

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

Pykälän 2 momentin mukaan kiellosta tai käyttästä liikesalaisuutta voidaan kohdistaa myös henkilöön, joka on saanut tiedon liikesalaisuudesta 4 §:n 2—4 momentissa tarkoitetuissa olosuhteissa, jos on ilmeistä, että tämä on ryhtynyt toimenpiteisiin liikesalaisuuden oikeudettomaksi ilmaisemiseksi tai käyttämiseksi. Kiellon määrääminen kohdistuu tällöin sellaiseen tahoon, joka on saanut liikesalaisuuden edellä mainituissa lainkohdissa kuvatuissa luottamussuhteissa ja tavoilla. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan (s. 98) kiellosta voidaan määrätä vain, jos henkilö on ryhtynyt sellaisiin konkreettisiin toimenpiteisiin, joista selvästi käy ilmi hänen tarkoituksensa ryhtyä liikesalaisuuden oikeudettomaan käyttämiseen tai ilmaisemiseen.

Liikesalaisuuksien tehokas turvaaminen saattaisi puoltaa pykälän 2 momentissa käytetyn "ilmeistä"-kynnyksen alentamista siten, että kiellosta olisi määrättävissä jo silloin, kun on olemassa "vaara" liikesalaisuuden loukkaamisesta. Ottaen kuitenkin huomioon, että momentissa tarkoitettu kiellosta voidaan määrätä tilanteissa, jossa liikesalaisuus on alun perin saatu laillisesti ja liikesalaisuuden loukkausta ei ole vielä tapahtunut, on perustelua, että kiellon määräämisen kynnyksellä ei ole liian matala. Lakivaliokunta siten puoltaa momentissa ehdotettua ilmaisua "ilmeistä".

Pykälän 3 momentin mukaan kiellosta tai korjaavasta toimenpiteestä ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen nähden kohtuutonta haittaa vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle. Arvioinnin tekee tuomioistuimien. Kyseisellä momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 13 artiklan 1 kohdan a—h alakohdat. Esityksen perustelujen mukaan (s. 99) tuomioistuimen on arvioitava kiellon tai korjaavan toimenpiteen oikeasuhtaisuutta sekä otettava huomioon tapaukseen liittyviä erityisolosuhteita mukaan lukien tarvittaessa seuraavat seikat: liikesalaisuuden arvo tai muut erityispiirteet, liikesalaisuuden suojaamiseksi toteutetut toimenpiteet, oikeudenloukkaajan liikesalaisuuden hankinnan, käytön tai ilmaisemisen yhteydessä noudattama toimintatapa, liikesalaisuuden oikeudettoman käytön tai ilmaisemisen vaikutukset, osapuolten oikeudet edut sekä vaikutus, joka toimenpiteiden hyväksymisellä tai hylkäämisellä voisi olla osapuoliin, kolmansien osapuolten oikeudet edut, yleinen etu sekä perusoikeuksien turvaaminen.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, että ehdotetun liikesalaisuuslain 8 §:n 3 momentin sanamuoto "ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen nähden kohtuutonta haittaa vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle" kattaa useimmat direktiiviin sisältyvät näkökohdat, mutta se ei ole riittävä. Esimerkiksi "vastapuolen liikesalaisuuden hankinnan tai ilmaisemisen yhteydessä noudattama toimintatapa" on vaikeasti sisällytettävissä sanamuotoon. Koska direktiivi on tältä osin niin sanotusti täysharmonisoiva, lakivaliokunta pitää aiheellisena, että säännökseen sisällytetään lisäksi maininta siitä, että lakia tulkittaessa otetaan huomioon myös "kieltovaatimukseen liittyvät olosuhteet".

Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei ehdotettuun lakiin sisälly riittäviä säännöksiä uhkasakosta. Uhkasakkolain (1113/1990) 2 §:n mukaan lakia ei sovelleta uhkasakkoon, teettämishuokkaan tai keskeyttämishuokkaan, jonka asettaminen kuuluu yleisen tuomioistuimen tai ulosottoviranomaisen toimivaltaan, ellei muualla laissa erikseen toisin säädetä. Ehdotetun liikesalaisuuslain sanamuodon perusteella uhkasakkolain säännökset eivät tulisi täydentävinä sovellettavaksi silloin, kun kieltomääräyksen antaa yleinen tuomioistuin. Liikesalaisuuslain 8 §:n 3 momenttia on siksi tarpeen täydentää viittauksella uhkasakkolakiin siten, että uhkasakkolaki tulee sovellettavaksi myös silloin, kun uhkasakon asettaa yleinen tuomioistuin.

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta esittää talousvaliokunnalle, että ehdotetun liikesalaisuuslain 8 §:n 3 momenttia täydennetään ja tarkennetaan seuraavasti:

Kiellosta tai korjaavasta toimenpiteestä ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen *ja muihin kieltovaatimukseen liittyviin olosuhteisiin* nähden kohtuutonta haittaa vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle. Kieltoa tai määräystä on tehostettava uhkasakolla, jollei se erityisestä syystä ole tarpeetonta. *Uhkasakon asettamiseen ja tuomitsemiseen maksettavaksi sovelletaan uhkasakkolakia (1113/1990) myös silloin, kun uhkasakon asettaa yleinen tuomioistuin.*

Väliaikainen kiello

Ehdotetun liikesalaisuuslain 9 §:ssä säädetään väliaikaisesta kiellosta. Pykälän 1 momentin mukaan 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu kiello voidaan määrätä väliaikaisena, jolloin kiello on voimassa, kunnes asia on lopullisesti ratkaistu. Pykälän 3 momentin mukaan väliaikaisesta kiellosta ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen nähden kohtuutonta haittaa vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle.

Ehdotetun väliaikaisen kiellon tarpeellisuutta samoin kuin suhdetta oikeudenkäymiskaaren turvaamistoimia koskeviin säännöksiin on lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa pidetty epäselvinä. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että liikesalaisuuslain 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua kielloa ei voida pyytää määrättäväksi tai määrätä väliaikaisesti oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n nojalla. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, että pykälässä ehdotettu väliaikainen kiello rinnastuu oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n yleiseen turvaamistoimeen, mutta sen määräämisen edellytykset poikkeavat yleisen turvaamistoimen määräämisen edellytyksistä (s. 100). Tämän vuoksi erityissäännöksen sisällyttäminen väliaikaisesta kiellosta liikesalaisuuslakiin on tarpeen. Erityissäännöksen tullessa sovellettavaksi oikeudenkäymiskaaren yleiset säännökset turvaamistoimen määräämisen edellytyksistä syrjäytyvät. Jos taas kyse on muusta kuin liikesalaisuuslain 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettusta kiellosta, sovelletaan oikeudenkäymiskaaren turvaamistoimia koskevia säännöksiä.

Ehdotetun liikesalaisuuslain 9 §:n 3 momentin ensimmäinen virke sisältää vastaavanlaisen loukkaamisriskin arviointia koskevan säännöksen kuin 8 §:n 3 momentin ensimmäinen virke. Kuten 8 §:n 3 momentissa, kyse on arvioinnista, jonka tekee tuomioistuin. Viitaten edellä 8 §:n 3 momentin osalta esitettyyn lakivaliokunta esittää talousvaliokunnalle, että 9 §:n 3 momentin ensimmäistä virkettä täydennetään seuraavasti:

Väliaikaisesta kiellosta ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen *ja muihin kieltovaatimukseen liittyviin olosuhteisiin* nähden kohtuutonta haittaa vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle. Väliaikaisen kiellon hakemiseen, määräämiseen ja täytäntöönpanoon sovelletaan muutoin mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa ja ulosottokaaren (705/2007) 8 luvussa säädetään turvaamistoimen hakemisesta, määräämisestä ja täytäntöönpanosta. Siltä osin kuin väliaikainen kiello koskee liikesalaisuuden ilmaisemista, ei kuitenkaan sovelleta ulosottokaaren 8 luvun 3 §:ää.

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

Väliaikaisen kiellon hakemiseen, määräämiseen ja täytäntöönpanoon sovelletaan ehdotetun 3 momentin mukaan muutoin mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa ja ulosottokaaren (705/2007) 8 luvussa säädetään turvaamistoimen hakemisesta, määräämisestä ja täytäntöönpanosta. Ehdotettu säännös merkitsee sitä, että vastaaja voi tietyissä tapauksissa saada jatkaa liikesalaisuuden käyttämistä ja estää väliaikaisen kiellon täytäntöönpanon asettamalla ulosottokaaren 8 luvun 3 §:n mukaisen vakuuden. Ulosottokaaren 8 luvun 3 §:n mukaisen vakuuden asettamista ei kuitenkaan momentin mukaan sovelleta siltä osin kuin väliaikainen kiello koskee liikesalaisuuden ilmaisemista. Tämä merkitsee sitä, että vastaaja ei voi estää liikesalaisuuden ilmaisemista koskevan kiellon täytäntöönpanoa tällaisen vakuuden asettamisella (HE, s. 100).

Käyttökorvaus

Ehdotetun liikesalaisuuslain 10 §:ssä säädetään käyttökorvauksesta, joka on nykytilaan nähden uusi oikeussuojakeino. Sen mukaan tuomioistuin voi vastaajan vaatimuksesta määrätä käyttökorvauksen maksamisesta liikesalaisuuden haltijalle 8 §:ssä tarkoitetun kiellon asettamisen tai korjaavien toimenpiteiden määräämisen sijaan, jos: 1) vastaaja ei alkaessaan käytä liikesalaisuutta tiennyt eikä tämän olisi pitänyt tietää, että liikesalaisuus oli saatu taholta, joka oli oikeudettomasti käyttänyt liikesalaisuutta tai ilmaissut sen, 2) kiellon tai korjaavan toimenpiteen toteuttaminen aiheuttaisi vastaajalle kohtuutonta haittaa ja 3) käyttökorvaus liikesalaisuuden haltijalle arvioidaan kohtuulliseksi.

Käyttökorvaus kohdistuu tahoon, joka on saanut liikesalaisuuden perustellussa vilpittömässä mielessä eli hän ei ole tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää, että liikesalaisuus on saatu taholta, joka on oikeudettomasti käyttänyt liikesalaisuutta tai ilmaissut sen. Tällainen vastaaja voisi vastatessaan 8 §:ssä tarkoitettuun vaatimukseen pyytää, että kiellon määräämisen tai korjaavan toimenpiteen suorittamisveloitteen sijaan hänet veloitettaisiin suorittamaan käyttökorvausta. Sanottua käyttökorvausta vastaan hän saisi jatkaa liikesalaisuuden käyttämistä.

Se, että liikesalaisuus pysyy salassa siitä huolimatta, että vastaaja saa käyttökorvaustilanteessa jatkaa liikesalaisuuden käyttämistä, on lähtökohtaisesti tärkeää. Ehdotetun 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetäänkin, että liikesalaisuuden haltijalle määrättävä käyttökorvaus tulee olla hänen kannaltaan kohtuullinen. Säännöksen perusteluissa todetaan, että tilanne voisi olla liikesalaisuuden haltijalle kohtuuton esimerkiksi silloin, jos vastaajan käytön jatkaminen johtaisi liikesalaisuuden tulemiseen yleisesti tunnetuksi (s. 102). Toisaalta säännöksen perustelujen mukaan tuomioistuin voi myös asettaa edellytyksiä liikesalaisuuden hyödyntämiselle, esimerkiksi määräämällä vastaajan pitämään liikesalaisuuden salassa siten, ettei se tule yleisesti tunnetuksi. Ottaen huomioon pykälän 1 momentin 3 kohta ja sitä koskevat perustelut valiokunta pitää lähtökohtana kuitenkin sitä, että käyttökorvaustilanteisiin sisältyy velvoite pitää liikesalaisuus salassa ilman tuomioistuimen eri määräystäkin.

Ehdotettu liikesalaisuuslaki sisältää kieltoon ja korjaaviin toimenpiteisiin, väliaikaiseen kieltoon, käyttökorvaukseen sekä hyvitykseen ja vahingonkorvaukseen liittyviä yksityiskohtaisia säännöksiä, joiden suhdetta toisiinsa on paikoin vaikea hahmottaa. Selvyyden vuoksi lakivaliokunta toteaa, että käyttökorvausta koskevan 10 §:n ilmaisu siitä, että käyttökorvaus tulee kyseeseen "8 §:ssä tarkoitetun kiellon tai korjaavien toimenpiteiden määräämisen sijasta", merkitsee sitä, että käyttökorvausta ei voida määrätä taannehtivasti, vaan vasta tuomioistuimen ratkaisun

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

antamisesta alkaen (HE, s. 102). Jos kyse on ajasta ennen tuomioistuimen ratkaisua asiassa, liikesalaisuuden haltija voi vaatia vahingonkorvausta liikesalaisuuden käyttämisestä aiheutuneesta vahingosta sekä mahdollisesti hyvitystä siten kuin 11 §:ssä säädetään.

Vahingonkorvaus

Uuteen liikesalaisuuslakiin ehdotetaan myös erityissäännöstä vahingonkorvauksesta (11 §). Taustalla on liikesalaisuusdirektiivin 14 artikla, jonka lähtökohtana on tosiasiallisen vahingon korvaaminen täysimääräisenä, jos loukkaus on tehty tahallaan tai huolimattomuudesta. Lähtökohta vastaa Suomen lainsäädäntöä. Ehdotetun liikesalaisuuslain 11 §:n tavoitteena siten on, ettei liikesalaisuutta loukannut henkilö voisi hyötyä oikeudettomasta toimintatavasta ja että vahinkoa kärsinyt liikesalaisuuden haltija palautettaisiin mahdollisuuksien mukaan tilanteeseen, joka olisi vallinnut ilman kyseistä toimintatapaa.

Vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 1 §:n mukaan osapuoli saa korvausta sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon, vain mikäli vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai korvaamiseen on muutoin erittäin painavia syitä. Oikeuskäytännössä on katsottu, että sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain vastainen menettely voi täyttää vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:ssä säädetyn erittäin painavien syiden edellytyksen (*KKO 2005:105*). Valiokunta pitää paitsi direktiivin täytäntöönpanon myös kansallisen lainsäädännön selkeyden kannalta perusteltuna vahingonkorvausta koskevan erityissäännöksen sisällyttämistä uuteen liikesalaisuuslakiin. Erityissäännöksiä asiasta sisältyy myös teollis- ja tekijänoikeussäätelyyn.

Vaikka ehdotetun liikesalaisuuslain 11 § koskee otsikkonsa perusteella vain vahingonkorvausta, pykälässä säädetään myös kohtuullisesta hyvityksestä. Hyvitys tulee suoritettavaksi tilanteessa, jossa joku tahallaan tai tuottamuksesta *käyttää* liikesalaisuutta ehdotetun lain 4 §:n vastaisesti (1 mom.). Hyvityksen lisäksi tulee suorittaa korvaus kaikesta vahingosta. Tilanteessa, jossa joku tahallaan tai tuottamuksesta *hankkii tai ilmaisee* liikesalaisuuden ehdotetun lain 3 tai 4 §:n vastaisesti, käytettävissä on ehdotetun säännöksen mukaan vahingonkorvaus (2 mom.).

Ehdotetulla hyvitystä koskevalla sääntelyllä on esityksen mukaan tarkoitus panna täytäntöön liikesalaisuusdirektiivin säännös vaihtoehtoisen vahingon määrittämisen perusteesta (14 artiklan 2 kohdan 2 alakohta), jonka tarkoituksena on varmistaa korvaus, joka perustuu objektiivisiin perusteisiin ja jossa otetaan huomioon liikesalaisuuden haltijalle loukkauksen selvittämistä aiheuttavat menot (direktiivin 30 johdanto-osan kappale). Hyvitystä koskevat kansalliset säännökset ovat siten tarpeellisia. On kuitenkin perusteltua, että pykälän otsikko vastaa sen sisältöä, minkä vuoksi lakivaliokunta esittää talousvaliokunnalle, että pykälän otsikkoa tarkistetaan seuraavasti:

Hyvitys ja vahingonkorvaus

Vastaavanlaisia hyvityksiä koskevia säännöksiä sisältyy myös teollis- ja tekijänoikeuslakeihin, kuten tavaramerkkilakiin (7/1964, 38 §). Muissa laeissa tarkoitettu hyvitys on tuottamuksesta riippumatonta, kun taas ehdotetussa liikesalaisuuslain 11 §:ssä hyvitys tulee maksettavaksi vain silloin, kun liikesalaisuutta on käytetty tahallaan tai huolimattomuudesta 4 §:n vastaisesti. Se, ettei liikesalaisuuksien osalta ehdoteta tuottamuksesta riippumatonta käyttöhyvitystä, perustuu lii-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

kesalaisuuksien luonteeseen, sillä liikesalaisuutena suojattu tieto ei ole yksinoikeus (HE, s. 103). Liikesalaisuus voi siten olla samanaikaisesti laillisesti useamman eri henkilön hallussa. Tieto ei myöskään ole julkinen, joten minkäänlaista selvittämisvelvollisuutta ei voi käyttäjälle asettaa. Mainitusta erosta huolimatta lakivaliokunta katsoo, että liikesalaisuuslain 11 §:ssä on perusteltua käyttää ilmaisua "hyvitys" samoin kuin esimerkiksi tavaramerkkilaisissa.

Vahingonkorvauksen osalta pykälässä edellytetään nimenomaisesti "kaiken" vahingon korvaamista. Kaiken vahingon korvaaminen on lähtökohta muutoinkin Suomen vahingonkorvaussääntelyssä, joten ilmaisu ei vaikuta aivan välttämättömältä. Ilmaisua voidaan kuitenkin direktiivin täytäntöönpanon kannalta pitää hyväksyttävänä.

Kanneaika

Ehdotetun liikesalaisuuslain 13 § sisältää erityissäännöksen kanteen nostamisen määräajasta. Ehdotettu viisi vuotta poikkeaa yleisestä kolmen vuoden vanhentumisajasta (velan vanhentumisesta annetun lain 4 §). Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 106 ja 107) ehdotettua kanneaikaa perustellaan sillä, että viittä vuotta lyhyempi määräaika voisi vaarantaa huolellisesti toimivan liikesalaisuuden haltijan mahdollisuuksia puuttua oikeudenloukkaukseen. Toisaalta pidetään kohtuullisena, että passiivisena pysyvä liikesalaisuuden haltija ei voisi enää viiden vuoden jälkeen puuttua jo pitkään hänen tiedossaan olleeseen liikesalaisuuden loukkaukseen.

Lakivaliokunta pitää tärkeänä, että kanneaajasta säännellään selkeästi ehdotetussa yleislaissa. Ehdotettua viiden vuoden kanneaikaa voidaan pitää perusteltuna esityksessä mainituin perustein.

Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen oikeushenkilössä

Direktiivin 9 artikla koskee liikesalaisuuden luottamuksellisuuden turvaamista oikeudenkäynnissä. Artikla edellyttää, että tuomioistuimien voi rajoittaa myös asianosaisen oikeutta saada tieto liikesalaisuuden laittomaan hankkimiseen, käyttämiseen tai ilmaisemiseen liittyvän oikeudenkäynnin oikeudenkäyntiaineistosta tai osallistua tällaisen oikeudenkäynnin suulliseen käsittelyyn taikka sallia asianosaiselle annettavaksi vain sellainen toisinto tuomioistuimen ratkaisusta, josta liikesalaisuutta koskevat kohdat on poistettu tai muutettu. Artiklan mukaan käsittelyyn saa kuitenkin aina osallistua vähintään yksi luonnollinen henkilö "asianosaisena" asianosaista kohti. Tästä seuraa käytännössä, ettei tiedonsaanti- ja osallistumisoikeutta koskevaa rajoittamista voida kohdistaa asianosaiseen, joka on luonnollinen henkilö. Asianosaisen asianajajien tai muiden avustajajiksin rinnastettavien edustajien määrää ei myöskään saa rajoittaa.

Suomessa oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin kuuluu perusoikeuksiin. Lain tasolla julkisuusperiaate on toteutettu muun muassa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetulla lailla (370/2007) sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetulla lailla (381/2007).

Oikeudenkäynnin julkisuus voidaan karkeasti jakaa asianosaisjulkisuuteen ja yleisöjulkisuuteen. Yleisöjulkisuuden osalta esityksessä katsotaan, että kansallinen lainsäädäntömme ovat direktiivin mukaista (s. 52). Asianosaisjulkisuudella tarkoitetaan asianosaisen asemassa olevan henkilön oikeutta osallistua oman asiansa käsittelyyn sekä saada tieto ja lausua kaikista niistä seikoista, jot-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

ka ovat asian käsittelyssä tulleet esille. Asianosaisjulkisuus turvaa ensisijaisesti kontradiktorisen periaatteen ja asianosaisten yhdenvertaisen aseman toteutumisen oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäynti, jossa vain toisella asianosaisella olisi tieto tuomioistuimelle esitetystä aineistosta, ei täytä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettuja vaatimuksia.

Direktiivi edellyttää, että laissa on mahdollisuus tiedonsaanti- ja muiden asianosaisten oikeuksien rajoittamiseen oikeushenkilönä olevan asianosaisten sisällä. Lisäksi direktiivi edellyttää, että myös "asianosaisina" oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden lukumäärää voidaan rajoittaa. Nykyinen lainsäädäntömme ei täytä näitä vaatimuksia, minkä vuoksi mainituista seikoista on säädettävä erikseen.

Edellä esitetyn mukaisesti liikesalaisuuslakiin ehdotetaan otettavaksi säännös (14 §), jonka nojalla tuomioistuin voi asianosaisten pyynnöstä rajoittaa niiden luonnollisten henkilöiden määrää, joilla on asianosaisena olevassa oikeushenkilössä oikeus saada oikeudenkäynnissä tieto myös sellaisesta liikesalaisuudesta koskevasta seikasta, joka on määrätty yleisöltä salassa pidettäväksi. Ehdotettu säännös koskee myös suullista käsittelyä ja ratkaisun julkisuutta. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta asianosaiseen, joka on luonnollinen henkilö. Myös oikeushenkilössä asianosaisten asemassa olevia luonnollisia henkilöitä on aina oltava vähintään yksi.

Lakivaliokunta toteaa, että ehdotettu sääntely on poikkeuksellista, mutta direktiivin edellyttämää. Sääntelyn poikkeuksellisuuden vuoksi on perusteltua, että se on mahdollisimman suppeaa. Voidaan arvioida, ettei ehdotettu sääntely lähtökohtaisesti heikennä kohtuuttomalla tavalla asianosaisten oikeushenkilön oikeusturvaa ottaen huomioon, että tuomioistuimen tiedonsaanti- ja osallistumisoikeutta koskevassa päätöksessä tarkoitetuilla luonnollisilla henkilöillä on rajoittamaton tiedonsaanti- ja osallistumisoikeus oikeudenkäynnissä sekä oikeus saada ehdyt toisinto tuomioistuimen antamasta ratkaisusta. Ehdotettuun pykälään sisältyy myös säännös siitä, että tuomioistuin ei saa hyväksyä tiedonsaanti- tai osallistumisoikeuden rajoittamista koskevaa pyyntöä, jos se voi vaarantaa asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (3 mom.). Tämä on tärkeää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja asianosaisten tasapuolisen kohtelun turvaamiseksi.

Toimivaltainen tuomioistuin

Ehdotetun liikesalaisuuslain 18 §:n mukaan käräjäoikeus on toimivaltainen tutkimaan liikesalaisuuteen liittyvät yksityisoikeudelliset vaatimukset. Oikeushenkilöä tai elinkeinotoimintaa harjoittavaa luonnollista henkilöä vastaan esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan kuitenkin tutkia myös markkinaoikeudessa.

Ehdotettu säännös merkitsee sitä, että käräjäoikeudella ja markkinaoikeudella on rinnakkainen toimivalta sellaisissa tilanteissa, joissa asian vastaajana on elinkeinonharjoittaja. Tällöin myös muutoksenhakujärjestelmä ja oikeusasteiden määrä riippuu siitä, missä tuomioistuimessa asia saatetaan vireille, sillä markkinaoikeuden päätöksestä muutoksenhaku ohjautuu suoraan korkeimpaan oikeuteen, kun taas käräjäoikeuden päätöksestä valitetaan ensin hovioikeuteen ja sen jälkeen korkeimpaan oikeuteen. Molemmissa tapauksissa muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen edellyttää valituslupaa.

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

Yleisten tuomioistuinten ja erityistuomioistuimen toimivallan päällekkäisyys ehdotetulla tavalla on Suomen tuomioistuinjärjestelmässä poikkeuksellinen lainsäädännöllinen ratkaisu. Hallituksen esityksen perusteluissa tämä tunnustetaan ja ehdotukseen liittyviä kysymyksiä, samoin kuin vaihtoehtoisia ratkaisuja, käsitellään varsin laaja-alaisesti (s. 52—57, 64 ja 65).

Lakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat — erityisesti tuomioistuimet — ovat suhtautuneet yleisten tuomioistuinten ja markkinaoikeuden rinnakkaiseen toimivaltaan varsin kriittisesti. Ehdotusta pidetään ongelmallisena muun muassa asianosaisten yhdenvertaisuuteen ja poikkeavaan muutoksenhakuun liittyvistä syistä, kun kantaja voi valinnallaan yksipuolisesti päättää muutoksenhakuasteiden määrästä yksittäisessä asiassa ja näin vaikuttaa vastaajan asemaan. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa onkin epäilty, että ehdotus olisi perustuslain 21 §:n vastainen.

Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että kantajan valinnanvapaus voisi johtaa ns. forum shoppingiin, jossa kantaja päättää oikeuspaikasta sen mukaan, minkä arvioi olevan hänen kannaltaan kulloinkin kysymyksessä olevassa tapauksessa edullisin. Ehdotuksen arvioidaan myös lisäävän markkinaoikeuden toimintakenttää immateriaalioikeuskysymysten ulkopuolisiin sopimusoikeudellisiin riitoihin, koska markkinaoikeuden toimivalta ei ehdotuksen mukaan olisi sidoksessa esimerkiksi siihen, että liikesalaisuuden loukkausta koskeva vaatimus olisi jutussa merkittävin. Tämän vuoksi arvioidaan, että markkinaoikeuden käsiteltäväksi voi tulla riitoja, jotka suurelta osin koskevat muita asioita kuin liikesalaisuuksien salassapitovelvoitetta, minkä seurauksena toimivalta elinkeinoelämän riita-asioissa saattaisi laajemminkin siirtyä yleisistä tuomioistuinista markkinaoikeudelle.

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat myös esittäneet runsaasti vaihtoehtoisia keinoja toimivaltaisen tuomioistuimen ratkaisemiseksi. On muun muassa esitetty, että tuomioistuimen toimivalta määriteltäisiin lain tasolla yksityiskohtaisemmin, kuten määrittelemällä se riidan "pääkohteen" tai "merkittävin vaatimuksen ja sivuvaatimuksen" perusteella esimerkiksi siten, että jos merkittävin vaatimus koskee liikesalaisuutta, asia käsiteltäisiin markkinaoikeudessa. Jos taas liikesalaisuutta koskeva vaatimus olisi luokiteltavissa sivuvaatimukseksi, asia käsiteltäisiin yleisessä tuomioistuimessa. Vaihtoehtoina on myös esitetty, että toimivalta määräytyisi asian luonteen perusteella esimerkiksi siten, että markkinaoikeus käsittelee "yksinomaan liikesalaisuuslaissa tarkoitetut riita-asiat". Niin ikään on tuotu esiin, että asianosaiset voisivat oikeuspaikkasopimuksella sopia riidan käsittelemisestä markkinaoikeudessa. Muutoin asiat käsiteltäisiin yleisissä tuomioistuimissa. Vielä on esitetty, että asiat keskitettäisiin vain yleisiin tuomioistuihin.

Lakivaliokunta toteaa, että asiantuntijakuulemisten valossa kysymys toimivaltaisesta tuomioistuimesta on varsin haasteellinen. Lakivaliokunta on ensin selvittänyt ehdotuksen perustuslainmukaisuutta pyytämällä siitä lausunnon valtiosääntöoikeuden asiantuntijalta.

Mainitun lausunnon mukaan osapuolten oikeusturvakeinot ovat heikkommat, mikäli riita-asia käsitellään käräjäoikeuden sijasta markkinaoikeudessa. Asioiden käsitteleminen eri tuomioistuinlinjoissa voi helpommin johtaa myös oikeuskäytäntöjen erilaisuuteen, jolla taas voi olla seurauksia sen suhteen, kumpi tuomioistuinlinja valitaan. Nämä seikat ovat lausunnon mukaan sinänsä merkityksellisiä perustuslain 21 §:ssä säädetyn oikeusturvaperusoikeuden näkökulmasta. Toisaalta lausunnossa todetaan, että perustuslakivaliokunta on arvioidessaan muutoksenhakua markkinaoikeuden päätöksistä katsonut, ettei muutoksenhakuoikeuden sitominen markkinaoikeudes-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

sa korkeimman oikeuden myöntämään valituslupaun sellaisenaan vaarantanut asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin eikä muodostunut perustuslain 21 §:n 2 momentin vastaiseksi (PeVL 33/2012 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunta kiinnitti lausunnossaan huomiota mainitun esityksen tavoitteeseen turvata tuomioistuintoiminnan asiantuntemus, joka pyrittiin takaamaan muun muassa tuomioistuimen ratkaisukokoonpanoja ja jäsenten kelpoisuusehtoja koskevalla sääntelyllä. Lisäksi perustuslakivaliokunta arvioi markkinaoikeuden muutoksenhakujärjestelmän lyhentävän käsittelyaikoja ja edistävän joutuisuutta. Lisäksi perustuslakivaliokunta huomautti korkeimman oikeuden voivan myöntää valitusluvan ennakkopäätösperusteen lisäksi myös silloin, jos valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Valtiosääntöoikeuden asiantuntijan tietojen mukaan perustuslakivaliokunta ei ole aikaisemmin pitänyt ongelmallisena sitä, että muutoksenhakumenettelyssä olisi valinnanvaraa oikeuspaikan suhteen. Ehdotus, jossa muutoksenhaku valikoituisi joko yleiseen tuomioistuimeen tai erityistuomioistuimeen on poikkeuksellinen, mutta ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan kannanotto markkinaoikeuden muutoksenhakujärjestelmän perustuslainmukaisuudesta, lausunnossa ei pidetä ehdotettua järjestelmää suoranaisesti perustuslain kannalta ristiriidassa olevana, vaan kyseessä katsotaan pikemminkin olevan prosessioikeudellinen ongelma.

Oman toimialansa kannalta lakivaliokunta arvioi esitettyä ratkaisua seuraavasti.

Nykytila. Lakivaliokunta katsoo, että esitetyn ratkaisun arvioinnissa on otettava huomioon nykyinen oikeustila tuomioistuimen toimivallan määräytymisestä liikesalaisuusasioissa. Markkinaoikeus on yksinomaisesti toimivaltainen käsittelemään liikesalaisuuden loukkausta koskevia riita-asioita, jos ne perustuvat sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettuun lakiin. Jos liikesalaisuuden loukkausta koskevat riita-asiat eivät kuitenkaan kanteen mukaan perustu kyseiseen lakiin, ne käsitellään yleisissä tuomioistuimissa. Valiokunnan näkemyksen mukaan tämä merkitsee käytännössä sitä, että nykyisinkin kantaja voi kanteessa esittämänsä vaatimuksen perusteluilla vaikuttaa toimivaltaisen tuomioistuimen määräytymiseen. Yrityssalaisuutta koskevat rikosasiat tutkitaan yleisissä tuomioistuimissa. Toimivaltainen tuomioistuin määräytyy oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 4 luvun mukaan. Jos kuitenkin yrityssalaisuusrikos on tehty sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain 4 §:n vastaisesti, yksinomainen toimivalta on poikkeuksellisesti Helsingin käräjäoikeudella.

Valiokunnan oikeusministeriöltä saaman selvityksen mukaan suurin osa Suomessa käsiteltävistä liikesalaisuutta koskevista tuomioistuinasioista käsitellään rikosasioina tai esimerkiksi salassapitovelvoitteen rikkomista koskevinä sopimusoikeudellisina riitoina. Nämä asiat käsitellään yleisissä tuomioistuimissa. Markkinaoikeudessa käsiteltäviä sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain mukaisia riita-asioita on vuorostaan ollut varsin vähän, vuodessa noin kahdesta neljään asiaa. Sellaisia rikosasioita, joissa yrityssalaisuusrikoksen syytteessä olisi vedottu sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettuun lakiin, jolloin toimivalta olisi määräytynyt kyseisen lain erityissäännöksen mukaan Helsingin käräjäoikeuteen, ei oikeusministeriön tietojen mukaan ole ollut ainuttakaan.

Vaihtoehtoiset ratkaisut. Asiantuntijakuulemisissa esille tuoduista vaihtoehtoisista tavoista määrittellä toimivaltainen tuomioistuin lakivaliokunta toteaa, että toimivaltaisen tuomioistuimen määräytyminen "vaatimuksen pääkohteen" mukaan ei parantaisi oikeuspaikan ennakoitavuutta, kos-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

ka kriteerin arvioiminen objektiivisesti olisi vaikeaa. Lisäksi tässäkin vaihtoehdossa kantaja voisi kanteen muotoilulla vaikuttaa oikeuspaikan määräytymiseen.

Vaihtoehto, jossa toimivalta jaettaisiin markkinaoikeuden ja yleisten tuomioistuinten välillä siten, että markkinaoikeudessa käsiteltäisiin jutut, jotka koskevat "yksinomaan liikesalaisuuslaissa tarkoitettuja riita-asioita", saattaisi vuorostaan johtaa siihen, että markkinaoikeuden toimivalta laajenisi nykyisestä merkittävästi ja koskisi myös asioita, joissa olisi puhtaasti kyse sopimusehtojen tulkinnasta. Yksinomaista toimivaltaa määrittävien säännösten tulisi myös olla yksiselitteiset, jottei siitä, onko tuomioistuin toimivaltainen vai ei, muodostu oikeudenkäynnin esikysymystä. Valiokunnan mielestä se, koskeeko juttu "yksinomaan" liikesalaisuuslaissa tarkoitettuja riita-asioita, olisi vaikeasti määriteltävissä yksittäistapauksissa eikä olisi kovin ennakoitava. Asioiden entistä laajempi keskittäminen markkinaoikeuteen voisi myös pk-yritysten osalta tuomioistuimen sijainnin vuoksi heikentää oikeuden saatavuutta ja vähentää liikesalaisuuslain oikeussuojakeinojen käyttämistä käytännössä.

Se, että asianosaiset voisivat oikeuspaikkasopimuksella sopia riidan käsittelemisestä markkinaoikeudessa, vaikka asiat muutoin käsiteltäisiin yleisessä tuomioistuimessa, saattaisi vuorostaan merkitä sitä, että markkinaoikeudesta muodostuisi välimiesoikeuden kaltainen tuomioistuin, joka käsitelisi liikesalaisuusasioita vain sopimusperusteisesti. Tällainen kehitys ei valiokunnan mielestä ole perusteltu.

Kaikkien liikesalaisuuslaissa tarkoitettujen asioiden keskittäminen käräjäoikeuteen olisi ratkaisuna yksiselitteinen ja selkeä, mutta tällainen malli ei mahdollista markkinaoikeuden asiantunteumuksen hyödyntämistä.

Esille tulleita vaihtoehtoisia malleja arvioituaan lakivaliokunta katsookin, etteivät ne tuo oikeuspaikkaan toteuttamiskelpoista ratkaisua.

Arviointia ja johtopäätöksiä. Ehdotus siitä, että sekä yleiset tuomioistuimet että markkinaoikeus säädetään lain tasolla toimivaltaisiksi samassa asiassa, on lainsäädäntöratkaisuna poikkeuksellinen. Toisaalta se, että etukäteen on lainsäädännön perusteella tiedossa, että molemmat tuomioistuimet ovat toimivaltaisia, on selkeää ja parantaa oikeustilaa ottaen huomioon, että nykytila on varsin hajanainen ja epäselvä eikä aivan vaikeuksista selvitettävissä.

Valiokunta myös katsoo, että oikeuspaikkaa koskevan sääntelyn selkeydellä on liikesalaisuusasioissa erityinen merkitys, koska liikesalaisuuden haltijan oikeusturvan kannalta on aivan olennaista, että liikesalaisuuden oikeudettomaan käyttöön voidaan puuttua mahdollisimman ripeästi ja tehokkaasti. On tärkeää, ettei toimivaltaisen tuomioistuimen ratkaisemisesta muodostu vaikeasti ennakoitavaa prosessuaalista esikysymystä, joka tulee ratkaista ennen varsinaista asiakysymystä. Tämä voisi merkitä varsinaisen oikeudenkäynnin merkittävää lykkääntymistä. Oikeuspaikkasääntelyn selkeys edistää siten uuden lain oikeussuojakeinojen hyödyntämistä ja tehokkuutta.

Nykytilan kuvauksen valossa vaikuttaa myös siltä, että kantaja voi jo nykyisin kanteensa muotoilullaan vaikuttaa toimivaltaisen tuomioistuimen määräytymiseen ja siten muutoksenhakuasteiden määrään liikesalaisuusasioissa. Toimivallanjako markkinaoikeuden ja yleisten tuomioistuinten

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

ten välillä vaikuttaa siten nykyisinkin pitkälti rakentuvan kantajan vetoamisen varaan. Esityksessä ehdotettu ratkaisu ei siten tässä valossa ole käytännön kannalta niin poikkeuksellinen.

On myös huomattava, että ehdotettu liikesalaisuuslaki perustuu markkinaoikeuden ratkaisujen osalta voimassa olevaan muutoksenhakujärjestelmään. Markkinaoikeuden ratkaisuun sen toimivaltaan kuuluvassa riita- ja hakemusasiassa sekä markkinaoikeudellisessa asiassa haetaan muutosta jo nykyisin valittamalla suoraan korkeimpaan oikeuteen, ja muutoksenhaku on sidottu valituslupaan. Tällaista järjestelmää noudatetaan jo nykyisin liikesalaisuuksiin rinnastuvissa teollis- ja tekijänoikeusasioissa. Perustuslakivaliokunta ei ole edellä todetuin tavoin katsonut tällaisen järjestelmän sellaisenaan vaarantavan asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin eikä muodostuvan perustuslain 21 §:n 2 momentin vastaiseksi.

Hallituksen esittämän rinnakkaisen toimivallan voidaan arvioida olevan sekä asianosaisten että tuomioistuinten kannalta paitsi selkeä myös tarkoituksenmukainen ja joustava. Asianosaisten kannalta on etu, että riidat ratkaistaan tehokkaasti ja oikein riippumatta siitä, missä tuomioistuimessa ne ratkaistaan. Tuomioistuimille taas on tärkeää, ettei toimivaltakysymys tulisi aina erillisenä asiana arvioitavaksi liikesalaisuutta koskevissa asioissa. Ehdotuksen etuna on myös se, että se mahdollistaa yleisten tuomioistuinten ja markkinaoikeuden parhaimpien puolien hyödyntämisen. Yleisten tuomioistuinten etuna on maankattava tuomioistuinverkosto, mikä on tärkeää oikeuden saatavuuden ja saavutettavuuden kannalta, sekä asiantuntemus ja kokemus sopimusoikeudellisten riita-asioiden käsittelemisestä. Niin ikään käräjäoikeuksilla on kokemusta liikesalaisuuksien käsittelemisestä rikosasioina. Markkinaoikeudella on vuorostaan asiantuntemusta ja kokemusta liikesalaisuuksiin rinnastuvien immateriaalioikeuksien käsittelemisestä samoin kuin liikesalaisuuksien yksityisoikeudellisesta suojaamisesta sopimattomasta elinkeinotoiminnasta annetun lain nojalla. On siten tarkoituksenmukaista, että sellainen liikesalaisuutta koskeva riita-asia, jolla on kytkentöjä immateriaalioikeutta koskevaan riitaan, voidaan käsitellä markkinaoikeudessa.

Esitys merkitsee sitä, että uuden liikesalaisuuslain myötä markkinaoikeuden toimivalta liikesalaisuusasioissa laajenee. Kun immateriaalioikeuksia koskevat riidat keskitettiin markkinaoikeuteen, tarkoituksena ei ollut, että markkinaoikeus käsitelisi immateriaalioikeuksiin liittyviä sopimusriitoja. Liikesalaisuudesta voi kuitenkin sopia, ja liikesalaisuuslaissa tarkoitettu riita voi koskea sopimusoikeudellisia seikkoja, kuten sitä, mitä tietoa on liikesalaisuutena sovittu salassa pidettäväksi ja onko salassa pidettäväksi mahdollisesti sovittua tietoa käytetty muulla tavalla kuin mitä sopimuksessa on sovittu. Tällaiset sopimusoikeudelliset riita-asiat eivät nykyisin kuulu sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain alaan. Uuden liikesalaisuuslain soveltamisalaan tällaiset riita-asiat kuitenkin kuuluvat, ja esitetty ratkaisu päällekkäisestä toimivallasta merkitsee, että jatkossa myös markkinaoikeus voi ratkaista tällaisia riitoja.

On vaikeaa arvioida, siirtyykö uuden lain myötä toimivalta elinkeinoelämän riita-asioissa laajemminkin yleisistä tuomioistuimista markkinaoikeudelle. Toisaalta siihen, saatetaanko liikesalaisuusasia vireille yleisessä tuomioistuimessa vai markkinaoikeudessa, vaikuttaa valiokunnan näkemyksen mukaan useat seikat. Oikeudenkäynnin kokonaisuus on markkinaoikeudessa yleistä tuomioistuinlinjaa lyhempi, kun oikeusasteita on vähemmän. Nopean ratkaisun saaminen on elinkeinoelämässä tärkeää, mikä voi houkuttaa asian vireille panemiseen markkinaoikeudessa. Toisaalta oikeudenkäyntimaksu markkinaoikeudessa on merkittävästi korkeampi kuin käräjäoikeu-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

nessa. Lisäksi on otettava huomioon, että sopimusriitoja nykyisin yleisesti käsittelevä tuomioistuimien on kärjäoikeus, sillä markkinaoikeus on erikoistunut muihin kuin sopimusriitoihin. Asiantuntemusta ja kokemusta sopimusriitojen ratkaisemisesta on siten erityisesti yleisillä tuomioistuimilla, joilla on lisäksi maankattava verkosto.

Forum shopping -ilmiötä ja sen merkitystä vähentää valiokunnan mielestä myös se, että lainsäädäntö, jota aineellisesti sovelletaan sekä markkinaoikeudessa että yleisissä tuomioistuimissa, on sama. Tällöin lakia soveltavalla tuomioistuimella ei pitäisi olla vaikutusta jutun lopputulokseen. On myös huomattava, että kummassakin oikeuslinjassa viimeinen oikeusaste on joka tapauksessa korkein oikeus. Riskiä oikeuskäytännön eriytymisestä ei siten pitäisi olla.

Saamaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta on päätenyt puoltamaan hallituksen esityksessä ehdotettua oikeuspaikkasääntelyä. Edellä esitetyn valossa on kuitenkin tärkeää, että ratkaisun toimivuutta seurataan jatkossa tarkoin.

Asiantuntijat

Ehdotetun liikesalaisuuslain 19 §:ssä säädetään kärjäoikeudessa liikesalaisuuslain tarkoittamisessa asioissa käytettävistä asiantuntijoista. Saadun selvityksen mukaan mahdollisuus asiantuntijoiden käyttämiseen sisältyy myös nykyiseen sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettuun lakiin. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on antaa kärjäoikeudelle mahdollisuus tarvittaessa hyödyntää markkinaoikeuden asiantuntijajäsenten asiantuntemusta liikesalaisuutta koskevan riita-asian yhteydessä. Asiantuntijan hyödyntäminen olisi tuomioistuimen vapaassa harkinnassa. Asiantuntija ei olisi tuomioistuimen jäsen, eikä siten kuuluisi ratkaisukokoonpanoon.

Asiantuntijan käyttämättömyyttä ei esitetä hovioikeuteen. Lakivaliokunnan mielestä ratkaisua on käytännössä tarpeen seurata.

Lakiehdotus rikoslain muuttamisesta

Ehdotetut muutokset. Rikoslain 30 luvussa säädetään yritysvakoilusta (4 §), yrityssalaisuuden rikkomisesta (5 §) ja yrityssalaisuuden väärinkäytöstä (6 §). Säännösten sanamuodossa käytettävä käsite "yrityssalaisuus" ehdotetaan nyt korvattavaksi liikesalaisuuden käsitteellä vastaavana terminologisenä muutoksena kuin muualla lainsäädännössä. Myös rikoslain 30 luvun 11 §, joka sisältää yrityssalaisuuden määritelmän, muutetaan liikesalaisuuden määritelmäksi. Ehdotetussa säännöksessä liikesalaisuus määritellään viittaamalla liikesalaisuuslain 2 §:n 1 kohdassa määriteltyyn liikesalaisuuteen.

Edellä todetuista tavoin lakivaliokunta pitää yhtenäisen käsitteen käyttöönottoa lainsäädännössä perusteltuna. Valiokunta kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, ettei yhtenäistäminen ulotu edellä mainittujen rikosten nimikkeisiin, vaan niiden ehdotetaan säilyvän ennallaan. Vaikka ilmaisu "yrityssalaisuus" muutetaan itse rangaistussäännöksessä liikesalaisuudeksi ja määritelmäsäännös koskee liikesalaisuutta, rikoksen nimikkeessä säilyy siten edelleen ilmaisu "yritysvakoilu" tai "yrityssalaisuus". Rikosnimikkeiden muuttumattomuus heijastuu myös ehdotetun liikesalaisuus-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

lain 17 §:ään, jossa viitataan merkityksellisiin rikoslain säännöksiin ja rikosnimikkeisiin. Esitystä voidaan pitää tältä osin epä johdonmukaisena.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan se, ettei esimerkiksi yrityssalaisuuden rikkomisen nimikettä ehdoteta muutettavaksi, perustuu siihen, että nimike on tekoa kuvaava ja esityksessä halutaan tehdä ero rikoslaissa rangaistavaksi säädetyn käyttäytymisen ja muiden liikesalaisuuden rikkomisten välillä (s. 126). Lisäksi todetaan, että liikesalaisuutta voidaan rikkoa liikesalaisuuslaissa tarkoitetulla tavalla, jolloin rikkomiseen liittyy yksityisoikeudellisia seuraamuksia, mutta toisaalta sitä voidaan rikkoa ilmaisemalla se oikeudettomasti tai käyttämällä sitä asianomaisessa rangaistussäännöksessä tarkoitetulla tavalla. Jälkimmäistä tekoa kutsuttaisiin yrityssalaisuuden rikkomiseksi. Erottelua pidetään tarpeellisena, koska mikä tahansa liikesalaisuuden rikkominen ei ole yrityssalaisuuden rikkomisena rangaistavaa, vaan teon on täytettävä tunnusmerkistöstä ilmenevät tarkemmat kriteerit.

Esityksen tavoite tehdä eroa liikesalaisuuden yksityisoikeudellisen ja rikosoikeudellisen suojan välillä on lakivaliokunnan mielestä sinänsä hyväksyttävä. Voidaan kuitenkin kysyä, onko ehdotettu ratkaisu kaikkein onnistunein tapa osoittaa edellä mainittua eroa käyttämällä rikoslain rikosnimikkeissä käsitettä, jota ei rikoslaissa enää määritellä. Lakivaliokunta katsoo, että myös rikosnimikkeiden muuttamiselle olisi perusteita. Ottaen kuitenkin huomioon esityksen tavoite samoin kuin se, että rikosnimikkeellä itsessään ei ole merkitystä liikesalaisuuden käsitteeseen tai rangaistavan käyttäytymisen alaan, valiokunta voi hyväksyä ehdotetun ratkaisun.

Ehdotetun liikesalaisuuslain suhde rikosoikeudelliseen järjestelmään. Esityksessä ei ehdoteta rikoslakiin muita kuin terminologisia muutoksia, mikä johtuu saadun selvityksen mukaan siitä, että direktiivi ei koske jäsenvaltioiden liikesalaisuuksien rikosoikeudellisia oikeussuojakeinoja. Kansallisen täytäntönnäpön valmistelussa ei siten ole terminologisia muutoksia laaja-alaisemmin arvioitu liikesalaisuuksien rikosoikeudelliseen suojaan liittyviä kysymyksiä. Lakivaliokunnan mukaan ehdotetun sääntelyn suhdetta ja vaikutuksia rikosoikeudelliseen järjestelmään olisi kuitenkin ollut aiheellista pohtia.

Esimerkiksi ehdotetun liikesalaisuuslain 3 § liikesalaisuuden oikeudettomasta hankkimisesta on osin muotoiltu rikoslain 30 luvun 4 §:ssä tarkoitettua yritysvakoilua vastaavasti. Niin ikään ehdotetun liikesalaisuuslain 4 § koskee liikesalaisuuden oikeudetonta käyttämistä ja ilmaisemista ja osin vastaa rikoslain 30 luvun 5 §:ssä tarkoitettua yrityssalaisuuden rikkomista ja luvun 6 §:ssä tarkoitettua yrityssalaisuuden väärinkäyttöä. Niin ikään ehdotetun liikesalaisuuslain 2 §:n 2 momentissa ja 5 §:ssä säädetään tilanteista, jolloin liikesalaisuuden hankkiminen ei ole oikeudetonta. Esityksen perustelujen valossa ei ole selvää, mikä merkitys mainituille liikesalaisuuslain säännöksille on rikosoikeudellisia säännöksiä tulkittaessa annettava ja onko direktiivillä mahdollisesti tulkintavaikutusta rikosoikeudellista sääntelyä sovellettaessa.

Valiokunnan mielestä ei ole mahdollista, että toimintaa, jota yksityisoikeudellisesti ei pidettäisi liikesalaisuuslain nojalla oikeudettomana, voitaisiin kuitenkin rikosoikeudellisesti pitää oikeudettomana ja siten rangaistavana. Valiokunta katsoo, että jos liikesalaisuus on hankittu tai jos sitä käytetään tai se ilmaistaan edellä mainituissa ehdotetun liikesalaisuuslain säännöksissä tarkoitetuin tavoin, rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevia säännöksiä ei voida soveltaa. On siten perusteltua, että ehdotetun liikesalaisuuslain säännökset siitä, milloin liikesalaisuuk-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

siin liittyvää toimintaa ei ole pidettävä oikeudettomana, muodostavat vähimmäistason myös rikosoikeudelliselle arviolle siitä, milloin toimintaa ei ole pidettävä oikeudettomana, vaikkakin rikoslain 30 luvun 4, 5 ja 6 §:ssä tarkoitettu "oikeudettomuus" voi erota vastaavasta käsitteestä ehdotetussa liikesalaisuuslaissa. Valiokunta siten katsoo, että ehdotetun liikesalaisuuslain säännökset siitä, milloin liikesalaisuuksien hankintaa, käyttöä ja ilmaisemista ei ole pidettävä oikeudettomana, ovat merkityksellisiä myös liikesalaisuuksia koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn kannalta ja ehdotettu yksityisoikeudellinen sääntely osaltaan vaikuttaa myös asiaa koskevan rikosoikeudellisen lainsäädännön soveltamiseen ja rangaistavan käyttäytymisen alaan.

Ne bis in idem. Ehdotetussa liikesalaisuuslaissa tarkoitetuilla siviilioikeudellisilla toimenpiteillä on edellä todetuin tavoin yhtymäkohtia rikoslain 30 luvussa tarkoitettujen yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistöihin. Ottaen myös huomioon, että liikesalaisuutta voidaan käsitellä samanlaisesti sekä siviilioikeudellisena että rikosoikeudellisena asiana lakivaliokunta on pohtinut ehdotetun liikesalaisuuslain suhdetta *ne bis in idem* -kieltoon eli kaksoisrangaistavuuden kieltoon. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti (7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappale). Kielto sisältyy myös KP-sopimukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan, ja sen on myös vakiintuneesti katsottu kuuluvan yksilön oikeusturvaan koskevan perustuslain 21 §:n 2 momentin säännökseen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä *ne bis in idem* -kiellon soveltamisalaa ei ole rajattu yksinomaan varsinaisiin rikosoikeudellista rangaistusta koskeviin tuomioihin.

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan ehdotettuun liikesalaisuuslakiin sisältyvät toimenpiteet eivät ole ongelmallisia *ne bis in idem* -kiellon kannalta, sillä niissä on kyse yksityisoikeudellisista oikeussuojakeinoista, joita ei voida luokitella rikosoikeudellisiksi tai niihin rinnastettaviksi seuraamuksiksi *ne bis in idem* -kiellon näkökulmasta. Myöskään ehdotetun liikesalaisuuslain mukaiset korjaavat toimenpiteet tai tuomion julkistaminen eivät luonteeltaan rinnastu esimerkiksi hallinnollisiin maksuseuraamuksiin, jotka usein ovat *ne bis in idem* -kiellon kannalta merkityksellisiä.

Valiokunnan käsityksen mukaan lienee mahdollista, että joissakin tilanteissa riita-asiassa määräytyillä liikesalaisuuslain mukaisilla toimenpiteillä voisi olla merkitystä mahdollisessa yrityssalaisuutta koskevassa rikosasiassa arvioitaessa rikoslain 6 luvun 7 §:n 1 kohdassa tarkoitettuja kohtuullistamisperusteita, vaikkakaan kyse ei välttämättä suoranaisesti ole kohdassa tarkoitettusta seurauksesta. Tämä antaisi mahdollisuuden välttää tekijän kannalta haitalliset ja kohtuuttomat sanktiokumulaatiot.

Itsekriminointisuoja. Itsekriminointisuojoilla tarkoitetaan, että kenelläkään ei ole velvollisuutta edistää oman syyllisyytensä selvittämistä. Suojan on vakiintuneesti katsottu sisältyvän perustuslain 21 §:ssä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä sen on perinteisesti katsottu kuuluvan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6(1) artiklassa turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ydinalueelle.

Ehdotetussa liikesalaisuuslaissa tarkoitettut yksityisoikeudelliset vaatimukset tutkitaan riita-asiaina käräjäoikeudessa tai markkinaoikeudessa. Kyse ei siten ole sellaisesta viranomaismenettelys-

Valiokunnan lausunto LaVL 8/2018 vp

tä, jonka puitteissa henkilö on velvoitettu antamaan viranomaiselle tietoja. Ehdotetun liikesalaisuuslain sääntely ei siten valiokunnan mielestä muodostu itsekriminointisuojaan kannalta ongelmalliseksi, vaan kyse on normaalista riita-asian ja mahdollisen rikosprosessin välisestä tilanteesta. Voimassa olevat oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset itsekriminointisuojusta ja vaitiolo-oikeudesta riittävät turvaamaan sen, että riita-asiassa asianosaisella tai todistajalla ei ole velvoitetta lausua seikoista, jotka saattaisivat hänet syytteen vaaraan. Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 17 luku sisältää hyödyntämiskieltoa koskevaa sääntelyä, joka on merkityksellistä, jos riita-asiassa annettua mahdollista itsekriminointisuojausta pyrittäisiin käyttämään myöhemmässä rikosasiassa todisteena.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

että talousvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 7.6.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
Pia Kauma kok
Suna Kymäläinen sd
jäsen Antero Laukkanen kd
Ilmari Nurminen sd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Antti Rantakangas kesk
Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps
Kaj Turunen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila